

ביאור הדף מסכת שבועות דף כ"ג

אמר רבי חייא בר אבין בשם שמואל שאדם שנשבע שבועה שלא אוכל, ושתה, חייב, ואומרת הגמרא שיש בזה טעם מסברא, ולימוד מהפסוק, מסברא שאף שתייה כלולה באכילה, שהרי אדם אומר לחבירו נלך לטעום דבר, והם הולכים ואוכלים ושותים.

ואף לומדים מפסוק ששתייה בכלל אכילה, וכפי שאמר ריש לקיש מנין לשתייה שהיא בכלל אכילה, שנאמר "ואכלת לפני ה' אלקיך במקום אשר יבחר לשכן שמו שם מעשר דגנך ותירושך". והרי תירוש הכוונה ליין שהוא שתייה ולא מאכל ולמרות זאת נאמר בפסוק "ואכלת".

ושואלת הגמרא מה הוכחת ריש לקיש, אולי באמת כוונת הפסוק לאכילת יין, וכלומר שאוכל את היין במאכל כמו אניגרון שהוא מן מאכל ששמים בתוכו יין. וכפי שאמר רבה בר שמואל שאניגרון זהו מי תבשיל של תרדיון, ואכסיגרון זהו מים של ירקות שלוק.

ולכן אמר רב אחא בר יעקב מקור אחר לכך ששתייה נחשבת אכילה ממה שנאמר "ונתתה הכסף בכל אשר תאווה נפשך בבקר ובצאן וביין ובשכר", ואף כאן רואים שנאמר על יין "ואכלת", אך שואלת הגמרא שהרי אף את הפסוק הזה אפשר לבאר שמדובר ביין שנאכל בתוך אניגרון. ודוחה הגמרא שאי אפשר לומר כך כי נאמר בפסוק הזה "ביין ובשכר" ומשמע דבר שמשכר, ויין בתוך אניגרון אינו משכר, ולכן וודאי שהכוונה לשתיית יין שאף היא נקראה אכילה.

ושואלת הגמרא שהרי יש דבר המשכר שאינו יין, כגון דבילה קעילית, וכפי ששינוי בברייתא שכהן שאכל דבילה קעילית או שתה דבש וחלב ונכנס למקדש ועבד עבודה, חייב מדין שתוי יין.

ולכן אומרת הגמרא שלומדים ששכר האמור כאן הכוונה ליין מנזיר, שאף בו נאמר שכר, וכפי שכר שם הכוונה ליין, כך שכר שנאמר כאן "ביין ובשכר" הכוונה ליין, וממילא ממה שנאמר על יין המשכר לשון אכילה רואים ששתייה אף היא בכלל אכילה.

ואמר רבא שאף במשנה שלנו רואים ששתייה בכלל אכילה, ממה שאמרה המשנה שאדם שאמר שבועה שלא אוכל ואכל ושתה אינו חייב אלא אחת, ואם שתייה לא הייתה בכלל אכילה, מדוע הייתה צריכה המשנה לומר שחייב אחד, הרי פשוט שיהיה חייב רק על האכילה, והרי זה דומה לאדם שאמר שבועה שלא אוכל, ואכל ועשה מלאכה, שוודאי שאינו חייב על המלאכה, כי לא נשבע עליה.

ושאל אביי את רבא שלפי דבריו ששתייה בכלל אכילה מדוע התבאר בהמשך המשנה שאדם שנשבע שבועה שלא אוכל ושלא אשתה, אם אכל ושתה חייב שתיים. הרי אם האיסור לשתות כלול כבר בשבועתו במה אמר שבועה שלא אוכל, מה שאמר אחר כך שבועה שלא אשתה הרי זה שבועה על דבר שכבר אסור עליו בשבועה, ואין שבועה חלה על שבועה, ולכן צריך להיות הדין שיהיה חייב רק על השבועה הראשונה ולא על השנייה.

והשיב לו רבא, שצריך לומר שהמשנה מדברת באופן שנשבע קודם שבועה שלא ישתה, שהיא חלה רק על השתייה בפני עצמה ולא על האכילה, ורק אחר כך הוסיף ואמר שלא יאכל, שאז חלו עליו ב' השבועות.

ועדיין המשיך אביי להקשות, שאם כך יוצא שבאמת אם אדם נשבע שבועה שלא אוכל ושלא אשתה ואכל ושתה, אינו חייב אחת, כי השבועה השנייה לא חלה עליו. ואם כך מדוע המשנה הביאה לדוגמא שחייב רק אחת דוגמא של אדם שנשבע שבועה שלא אוכל, ואכל ושתה. ולא הביאה חידוש גדול יותר שאפילו אם נשבע שבועה שלא אוכל ושלא אשתה אינו חייב אלא אחת, וכל שכן אם אמר שבועה שלא אוכל ותו לא.

ולכן אומרת הגמרא שבאמת מה שהמשנה אמרה שאדם שנשבע שבועה שלא אוכל ושלא אשתה, אם אכל ושתה חייב שתיים, מדובר שנשבע שבועה שלא אוכל ושלא אשתה, ולמרות זאת חייב שתיים, ולא אומרים כאן שהאיסור שלא לשתות כלול כבר בשבועתו הראשונה שאמר שבועה שלא אוכל, כי כיוון שנשבע שוב שלא ישתה גילה דעתו שבמה שאמר שבועה שלא אוכל הייתה כוונתו רק לאכילה ולא לשתייה.

והוסיף רב אשי לדייק ממקום נוסף במשנה שאדם שנשבע שלא יאכל כוונתו אף לשתייה, ממה שאמרה המשנה שאדם שנשבע שבועה שלא אוכל, ואכל אוכלים שאין ראויים לאכילה, ושתה משקין שאין ראויים

לשתייה פטור. ומשמע שאם היה שותה משקין הראויים לשתייה היה חייב, ואפילו שנשבע שבועה שלא יאכל.

אך דוחה הגמרא ואומרת שאין הוכחה מכאן, כי יתכן שכוונת המשנה שאם נשבע שבועה שלא **אשתה** ושתה משקין שאינם ראויים לשתייה פטור.

במשנה התבאר שאדם שנשבע שבועה שלא אוכל, ואכל פת חיטים ופת שעורים ופת כוסמין אינו חייב אלא אחת. אבל אם נשבע שבועה שלא אוכל פת חיטים ופת שעורים ופת כוסמין ואכל את כולם חייב על כל אחת ואחת.

ודנה הגמרא שאם נשבע מהיכן לנו שבועה שלא אוכל פת חיטים ופת שעורים ופת כוסמין ואכל את כולם חייב על כל אחת ואחת, כי כוונתו הייתה לאסור עצמו בשלושה שבועות, ואולי כוונתו הייתה לאסור רק את אלו בשבועתו, ולפטור עצמו אם יאכל מינים אחרים של פת.

ועונה הגמרא שאם לזה הייתה כוונתו היה צריך לומר שבועה שלא אוכל חיטים ושעורים וכוסמין. אבל ממה שאמר שבועה שלא אוכל פת חיטים ופת שעורים ופת כוסמין משמע שאסור כל אחת בנפרד.

ועדיין שואלת הגמרא שאם היה אומר שבועה שלא אוכל חיטים ושעורים וכוסמין היינו סבורים שכוונתו שלא יכוס את הגרעינים כמות שהם, אבל פת תהא מותרת עליו, ולכן אמר פת חיטין ופת שעורים ופת כוסמין. ועונה הגמרא שאם הייתה כוונתו לכוס היה אומר שבועה שלא אוכל פת חיטים ושעורים וכוסמין.

ועדיין שואלת הגמרא שאם היה אומר כך היה משמע שכוונתו שלא יאכל פת חיטים, ולא יכוס שעורים וכוסמין.

ולכן אומרת הגמרא שאם הייתה כוונתו לומר שאסור רק את אלו על בשבועה אחת ולהתיר את שאר המינים, היה צריך לומר שבועה שלא אוכל פת חיטים, ושל שעורים ושל כוסמין.

ושואלת הגמרא שאם היה אומר כך היה משמע שכוונתו לא לאכול פת העשויה מתערובת של חיטים ושעורים וכוסמין.

ולכן אומרת הגמרא שאם הייתה כוונתו לומר שאסור רק את אלו על בשבועה אחת ולהתיר את שאר המינים, היה צריך לומר שבועה שלא אוכל פת חיטים, וכן של שעורים וכן של כוסמין. וממה שחילק ואמר פת חיטים ופת שעורים ופת כוסמין חילק את השבועה לג' שבועות, ואם אכל את כולם חייב ג'.

עמוד ב'

במשנה התבאר שאדם שנשבע שבועה שלא אשתה ושתה משקין הרבה אינו חייב אלא אחת, אבל אם נשבע שבועה שלא אשתה יין ושמן ודבש ושתה את כולם חייב על כל אחת ואחת. ושואלת הגמרא שאמנם לגבי אדם שנשבע שלא יאכל פת חיטים ופת שעורים ופת כוסמין, התבאר לעיל שכיוון שייתר בלשונו הוא חייב על כל אחת ואחת. אבל כאן כשנשבע שלא ישתה יין ושמן ודבש מה ייתר בלשונו, הרי רק אמר אילו משקין אסור על עצמו, ובא לפטור עצמו אם ישתה משאר משקים, ומדוע הוא חייב על כל אחד ואחד.

וביאר רב פפא שמדובר כאן באופן שהמשקין הללו היו מונחים לפניו, ולכן הוא יכל לומר שבועה שלא אשתה אלו, וממה שפירט את שלושתם, אומרים שכוונתו לאסור על עצמו כל אחד ואחד בשבועה נפרדת.

ושואלת הגמרא שאם הוא היה אומר שבועה שלא אשתה אלו, היה משמע מדבריו שאת אלו לא אשתה אבל אחרים כמותם אשתה, וכלומר שיכול לשתות יין אחר או שמן אחר וכו', ולכן נשבע שלא ישתה כלל יין שמן ודבש.

ועונה הגמרא שאם לא היה רוצה לאסור את שלושתם בשלושה שבועות, אלא רק לאסור על עצמו את אלו ולא את האחרים, היה צריך להישבע שבועה שלא אשתה כגון אלו, שאז היה משמע כל יבנות שבעולם.

ועדיין שואלת הגמרא שאם היה אומר את הלשון כגון אלו היה משמע שכוונתו שלא ישתה כשיעור המשקאות המונחים כאן, אבל יותר משיעור זה או פחות הוא יכול לשתות, ולא היה ברור מדבריו שכוונתו שלא ישתה את הסוגים הללו.

ולכן אומרת הגמרא שאם לא היה רוצה לאסור את שלושתם בשלושה שבועות, אלא רק לאסור על עצמו את אלו ולא את האחרים, היה נשבע שלא אשתה ממין וממה שלא אמר זאת רואים שהוא בא לחלק שבועה לכל מין ומין.

ושואלת הגמרא שאם היה אומר שבועה שלא אשתה ממין אלו היה משמע שממין אלו לא אשתה אבל אותם עצמם כן אשתה. ועונה הגמרא שהיה יכול לומר שלא אשתה אלו ומיניהם.

ורב אחא בריה דרב איקא תירץ שמדובר כאן באדם שהיה חבירו מפציר בו לשתות עמו יין ושמן ודבש והוא היה יכול לומר לומר שבועה שלא אשתה עמך, וממה שהוסיף ואמר שבועה שלא אשתה יין ושמן ודבש רואים שכוונתו לחייב שבועה על כל אחת ואחת.

מביאה הגמרא משנה שאומרת שאדם לחבירו תן לי חיטים ושעורים וכוסמין הפקדתי אצלך, ונשבע השומר שבועת הפקדון, ואמר שבועה שאין לך בידי כלום, אינו חייב על כולם אלא קרבן שבועה אחד. אבל אם אמר לו שבועה שאין לך בידי חיטים ושעורים וכוסמין חייב על כל אחת ואחת.

ואמר ר' יוחנן שאפילו אם הייתה בידו פרוטה מכולם יחד, מצטרפת לחייבו קרבן על שבועת הפקדון שנשבע לשקר.

ועל מה שאמרה שם המשנה שאם אדם נשבע שבועת הפקדון שאין לך בידי חיטים ושעורים וכוסמין והתברר שהיו בידו חייב על כל אחת ואחת, נחלקו רב אחא ורבינא האם חייב גם על מה שאמר שאין לך בידי, שאף היא שבועה נפרדת, ונמצא שחייב ארבע, או שחייב רק שלושה קרבנות על הפרטים שאמר בשבועה, דהיינו חיטים ושעורים וכוסמין, ולא על מה שאמר שבועה שאין לך בידי שכלל בה את כולם.

ודנה הגמרא האם גם כאן בשבועה שלא אוכל חיטים ושעורים וכוסמין יתחייב גם על מה שכלל את כל האכילות ואמר שבועה שלא אוכל.

אך אמר רבא שוודאי שכאן לא יתחייב על שבועה זו, כי אדם לא יכול לאסור על עצמו בשבועה דבר שכבר אסור עליו בשבועה, כי אין שבועה חלה על שבועה, ורק לגבי שבועת הפקדון יש דין שאדם שנשבע אין לך בידי כמה פעמים חייב כמה קרבנות, אך בשבועה שאדם אוסר על עצמו אינו יכול להתחייב יותר מפעם אחת, ולכן אף כאן חייב רק שלושה על חיטים ושעורים וכוסמין, ולא על מה שאמר שבועה שלא אוכל.

במשנה התבאר שאדם שנשבע שבועה שלא אוכל ואכל נבילות וטריפות שקצים ורמשים לדעת תנא קמא חייב. **ומקשה** הגמרא שהרי במשנה עצמה התבאר קודם שאדם שנשבע שבועה שלא אוכל ואכל אוכלים שאין ראויים לאכילה ושתה משקין שאין ראויים לשתיה פטור. ואיך אחר כך התבאר במשנה שאדם שנשבע שלא יאכל ואכל מאכלות אסורות כגון נבילות וטריפות שקצים ורמשים חייב, והרי הם אינם ראויים לאכילה מחמת איסורם.

ומנסה הגמרא לתרץ שברישא מדובר באדם שנשבע סתם שלא יאכל, ולכן אם אכל מאכלות אסורות פטור, אבל בסיפא מדובר באדם שפירש שלא יאכל דברים האסורים כגון נבילה וטריפה וכו'.

אך מקשה הגמרא שאף אם פירש קשה מדוע חלה שבועתו הרי הוא מושבע ועומד מהר סיני שלא לאכול מאכלות אסורות, והדין הוא שאין שבועה חלה על שבועה, ומדוע חלה שבועתו שנשבע שלא לאכול מאכלות אסורות.

ותירצו רב ושמואל ור' יוחנן, שמדובר באדם שנשבע שלא יאכל כלל נבילות ושחוטות, וכיון שכלל על עצמו דברים אסורים עם המותרים, מתוך שחלה השבועה על המותרים חלה גם על האסורים.

וריש לקיש ביאר שמדובר באדם שפירש ואמר שהוא אוסר על עצמו גם חצי שיעור, וכלומר פחות מכזית, שפחות מכזית אינו אסור עליו מהתורה, או שמדובר לדעת רבי עקיבא אפילו אם לא פירש שהוא נשבע על פחות מכזית, כי לדעתו כל אדם שנשבע שלא אוכל כוונתו אפילו על כל שהוא, והשבועה חלה, כיון שמהתורה הוא אסור רק בשיעור אכילה דהיינו כזית, והוא אסר על עצמו דבר שהוא לא אסור עליו מהתורה, שהוא פחות משיעור אכילה.

ושואלת הגמרא שאמנם מובן מדוע ר' יוחנן לא ביאר כדעת ריש לקיש שמדובר על חצי שיעור, כי לא רצה להעמיד את המשנה או כדעת רבי עקיבא או כדעת חכמים, אלא להעמידה כדעת כולם. אבל שואלת הגמרא מדוע ריש לקיש לא ביאר כפי שביאר רבי יוחנן שמדובר בכולל דברים המותרים עם האסורים.

ועונה הגמרא שלדעת ריש לקיש מה שאיסור חל על איסור היכן שהאיסור השני כולל גם דברים המותרים, זה רק באיסור הבא מאליו, וכגון אדם שאכל נבילה ביום הכיפורים, שבתחילה היה איסור נבילה, ואחר כך נכנס יום הכיפורים ומאילו חל איסור על כל המאכלים ולכן גם הנבילה כלולה בהם, ונאסרת מחמת דין נוסף של יוה"כ.

אבל באיסור שאדם אוסר על עצמו כגון שבועה, לא אומרים שאם כלל באיסורו דברים המותרים השבועה תחול אף על הדברים האסורים.